

Žurnalistika - slovníkové heslo

Médium: Portál

Ukázka z knihy **Ireny Reifové** a kolektivu *Slovník mediální komunikace* (nakl. Portál, 2004).

Žurnalistika

z franc. *jour* = *den*, pochází z lat. *diurna* = *denní*

1. specifická profesní činnost, která zahrnuje pravidelně a soustavně prováděný sběr, třídění, zpracování a distribuci aktuálních sdělení časové povahy (viz též typizace zpráv časová), tematicky zaměřených na oblast politického, ekonomického, kulturního, společenského, sportovního apod. dění, tedy "zpravodajství", popř. také nadčasovou tvorbu, která není vázána na sběr nových faktů, nýbrž spočívá ve veřejně dostupném a srozumitelném výkladu již známého, popř. v soustavné prezentaci argumentace nebo subjektivního postoje či názoru, tedy "publicistiku"
2. pravidelně zveřejňovaný soubor výsledků takové činnosti (v podobě deníkové či časopisecké produkce, rozhlasového a televizního vysílání, internetové prezentace)
3. společenská instituce podílející se na konstituování veřejného prostoru v liberálně-demokratických společnostech a na zprostředkování agend (viz též agenda-setting).

Souvisejícími výrazy k pojmu ž. jsou "*novinářství*" a do jisté míry také *publicistika* (ta zahrnuje významově širší pole činností než ž., včetně popularizační produkce, literatury faktu apod.). Výraz ž. se neterminologicky používá i pro vyjádření hodnocení úrovně a kvality žurnalistické produkce signalizující její povrchnost, sklon k upevňování klišé, k podpoře stereotypů a k rutinnímu užívání opakujících se výrazových prostředků (někdy také "*žurnalismus*", popř. jednoznačně pejorativně "*žurnalism*").

Ž. jako specifická profesní činnost může být provozována jako svobodné povolání nebo v rámci zaměstnaneckého poměru u mediální organizace. Ž. jako profese nemá jasně definovanou aprobaci (soubor nutných znalostí a dovedností) a označení "žurnalista" není v řadě zemí nijak chráněno, není vázáno na žádnou formu certifikace a za žurnalistu se může označit každý. Z hlediska mediálních studií a teorie sociální komunikace je možné ž. považovat za specifickou podavatelskou činnost (s velkou mírou formálně organizačního zakotvení žurnalisty jako podavatele, komunikátora, značným zespolečenštěním jeho činnosti a vysoce rozvinutou dělbu práce, která z jednotlivce činí součást kolektivního podavatele, byť je namnoze jeho kolektivní či týmová povaha zastřena

deklarovaným autorstvím -- uvedením autora textu článku, fotografie či zpravodajského příspěvku).

Ž. je přímo vázána na média všech typů (viz též *film; média tištěná; rozhlas; televize; žurnalistika internetová*), která mají veřejný charakter a zajišťují setkání výsledků práce v oblasti ž. s publikem (viz též publikum, jeho typy).

Ž. ve vztahu k veřejnosti:

- **veřejnost informuje**, tj. zajišťuje předání relevantních, vyvážených a nestranných informací;
- **veřejnost reprezentuje**, tj. žurnalistická produkce adekvátně nebo neadekvátně zaznamenává rozložení hlasů, názorů, přesvědčení, ideologií, hodnotových systémů ve společnosti.

Z hlediska konsenzuálního paradigmatu (viz též *paradigma dominantní; teorie médií strukturně funkcionalistická*) je ž. v liberálnědemokratických politických systémech chápána jako významný prvek rozvoje veřejné sféry a upevňování demokracie. Je pojímána jako činnost, která:

- **zajišťuje pravdivé a relevantní informace** pro rozhodování občanů;
- **vytváří fórum** pro artikulaci jejich názorů a veřejného mínění;
- **akceleruje tvorbu veřejného mínění** a nabízí mu témata (viz též agenda-setting);
- **vykonává kontrolní roli** ve vztahu k institucím a nositelům moci (viz též watch-dog role). Při dodržování základních informačních kvalit je jí připisována schopnost pravdivého a nezkresleného popisu skutečnosti (viz též reprezentace reality, její teorie).

Z hlediska kritické teorie společnosti (viz též *paradigma alternativní*) je ž. vždy potenciálně **propojena se zájmy vládnoucí elity**, napomáhá udržování statu quo a šířením ideologie dominantní třídy brzdí vytváření rezistence ve společnosti a proces sociální změny. (viz též *ideologie; hegemonie; teorie médií marxistická; teorie médií neomarxistická*) O schopnosti zcela nezkresleně reprezentovat žurnalistickou tvorbou skutečnost se z této perspektivy pochybuje a uvažuje se spíše o konstruování skutečnosti v médiích.

Z hlediska historického vývoje rozděluje **Dieter Paul Baumert** zrání ž. na čtyři etapy:

- **období prežurnalistické**, přibl. do r. 1500;
- **období dopisovatelské ž.**, přibl. od 16. do 2. pol. 18. stol.);
- **období spisovatelské ž.**, přibl. od pol. 18. stol. do pol. 19. stol.;

- **období redakční ž.**, od pol. 19. stol. do současnosti.

Heinz Pürer a **Johannes Raabe** doplňují tuto klasifikaci o pátou **etapu tzv. redakčně-technické žurnalistiky** (typická elektronickým zpracováváním textů, přibl. od pol. 70. let 20. stol.

Jelikož ž. je společenskou institucí, je součástí její existence i soubor představ, které daná společnost se ž. spojuje. Sama ž. je spojena především s nástupem a rozvojem moderní společnosti a médií (starší komunikační aktivity podobné ž. bývají označovány jako "prežurnalistické") a s existencí režimů, které se vůči kapitalismu vymezují jako alternativní.

Je možné vymezit pojetí ž. typické pro **liberálnědemokratické společnosti**, kde je ž. považována za svébytnou veřejnou a socioekonomickou aktivitu, jak byla popsána výše, někdy se specifickým společenským posláním a z něho plynoucí odpovědností vůči společnosti (viz též *čtyři teorie tisku, jejich kritika; teorie sociální odpovědnosti*). V tomto pojetí ž. se klade důraz na deklarovanou a právně garantovanou ekonomickou a politickou nezávislost výkonu novinářského povolání na státní moci a vlastní ž. se přisuzuje schopnost vypovídat o světě.

Pro **nedemokratické politické systémy** -- např. pro totalitární systémy -- je příznačné to, že explicitně definují ž. jako nástroj k udržení a posílení moci (na tomto pojetí stála např. tzv. marxisticko-leninská teorie žurnalistiky rozvíjená v zemích spadajících do sféry vlivu Sovětského svazu ve 2. pol. 20. stol., včetně Československa, v níž se pojem ž. používal jako zástupný termín pro označené veškeré masové, resp. mediální komunikace). Liberálnědemokratické a totalitární pojetí ž. se v tomto smyslu nejvíce polarizovalo v období studené války.

Vedle tohoto dělení podle role přisuzované ž. ve společnosti je možné od sebe odlišit v rámci liberálnědemokratického pojetí ž. **různé tradice novinářské práce**, zejména tradici evropskou, která se liší od tradice americké.

V **americké** ž. je už od jejího zrodu patrná intenzivnější ekonomická motivace zakládání médií. Poměrně záhy tu proto došlo ke specializaci v novinářském povolání (např. reportér, komentátor, editor, zpravodaj) a k důslednější dělbě práce.

V **evropské** tradici ž. je zřetelnější vazba mezi ž. a politickým tiskem, silnější propojení mezi ž. a politickým děním. Postupující ekonomická globalizace médií však tuto distinkci mezi tradicemi stírá a ž. se stále více podřizuje ekonomickým tlakům.

Ž. sehrála významnou roli při konstituování veřejného prostoru v období formování moderní kapitalistické

společnosti. Podílela se na utváření buržoazní veřejné sféry, v jejímž rámci se nastupující a rozvíjející se buržoazie domohla politických práv a následně získala i politickou moc. Podle některých autorů se role a postavení ž. mění v období nástupu oligopolního kapitalismu a rozvoje ekonomické globalizace. Ž. v tomto novém kontextu **ztrácí schopnost aktivně a autonomně se podílet na konstituování a obnovování veřejné sféry** (ztrácí tedy schopnost plnit úlohu, kterou jí tradičně přisuzují liberálnědemokratické společnosti) a stává se pouze "textovým schématem" naplňovaným přímo či nepřímo (prostřednictvím žurnalistů) obsahy, které slouží dílčím zájmům, nikoli zájmu veřejnosti (např. **David Altheide** uvažuje o "postžurnalistické epoše", v níž zažitá logika mediální -- a tedy i žurnalistické -- produkce a uspořádání mediálních sdělení jsou využívány dalšími subjekty a komunikačními technikami public relations, spin doctoring, new management apod. Počátek této éry klade do období osmdesátých let 20. stol. a válečných konfliktů té doby a za dobu jejího plného rozvoje považuje období války v Perském zálivu v r. 1991).

viz též *komunikace masová; komunikace mediální; médium; organizace mediální*

[bk, ir, jj]

SOUVISEJÍCÍ LITERATURA

Altheide, D. L. (1995). *An Ecology of Communication*. New York: Aldine de Gruyter.

Baumert, D. P. (1928). *Die Entstehung des deutschen Journalismus. Eine sozialgeschichtliche Studie*. München, Berlin: Duncker & Humblot.

Conboy, M. (2004). **Journalism. A Critical History**. Thousand Oaks: Sage Publications.

Habermas, J. (2000). **Strukturní přeměna veřejnosti**. Praha: Filosofia.

Jiráček, J., Köpplová, B. (2003). **Média a společnost**. Praha: Portál.

McNair, B. (2000). **Journalism and Democracy**. An Evaluation of the Political Public Sphere. London, New York: Routledge.

McNair, B. (2004). **Sociologie žurnalistiky**. Praha: Portál.

Pürer, H. (1990). *Praktischer Journalismus in Zeitung, Radio, und Fernsehen: mit einer Berufs- und Medienkunde für Journalisten in Österreich*. Salzburg: Kuratorium für

Journalistenausbildung. [**nové, aktualizované vydání**]